

Kornijaka, O.R. Malhazov [ta in.]; za red. O.M. Kokuna. – K.: Pedagogichna dumka, 2015. – 297 s. – Rezhym dostupu: <http://lib.iitta.gov.ua/10038/>.

11. [Electronniy resurs] <http://www.statmethods.ru/>.

Zavadskaya T.V. The systematic research results of the professional self-realization of preschool tutors. The article gives an overview of the results of the systematic study of professional tutors self-realization of preschool age childrens and factors influencing this process. The profession of preschooler's tutor relates to complex professional activities. The tutor develops and teaches a child that requires certain abilities and temperamental qualities through the game and constant communication. Peculiarities of work with children of preschool age are often accompanied by the appearance of signs of professional burnout, which may lead to professional deformation, which is likely to slow down the process of professional growth. Therefore, a comprehensive study of the above indicators was conducted, which showed that 82.0% of the subjects had average and above the average level of general professional self-realization, 81.0% were internally-professional and 75% had external professional types of self-realization. This indicates a rather high level of professional self-realization of the educators of this sample, which was 78 ones. The most informative and influential indicator in the models of the dependence of the professional self-fulfilling was the indicator of "value orientation," the second most important indicator is the "external negative motivation", the latter - the indicator of "activity" as a property of temperament.

The identified manifestations of extraversion, emotional excitement of tutors are positive manifestations of temperament in professional activity but indicators such as "rigidity", "passivity" indicate a flare of professional deformation. In this group of discovered tutors a group of people with signs of the development of emotional burnout, with the emerging symptoms "reduction of professional duties", "personal detachment" is defined. The presence of signs of professional deformation is also evidenced by the revealed professional self-realization of "external negative motivation".

Key words: educator, professional self-realization, factors of influence, professional burnout.

УДК 159.923

Завірюха В.В.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕНЬ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Завірюха В.В. Психологічні особливості розвитку мотивації досягнень у підлітковому віці. У статті розкрито особливості мотивації досягнень на різних рівнях її сформованості. Виявлено особливості становлення та розвитку мотивації досягнення в підлітковому віці. Обґрунтовано, що мотивація досягнень особистості – це комплексний напрям психологічних досліджень, метою якого є виявлення і пояснення складної системи детермінації та самодетермінації успішності діяльності.

Розкрито визначену в процесі емпіричних досліджень специфіку мотивації досягнення підлітка, зумовлену сукупністю взаємопов'язаних особистісних параметрів, а також умовами середовища.

Ключові слова: мотивація досягнень, успіх, уникнення невдач, особистісний розвиток, тривожність, рівень суб'єктивного контролю.

Завірюха В.В. Психологические особенности развития мотивации достижений в подростковом возрасте. В статье раскрыты особенности мотивации достижений на разных уровнях ее сформированности. Выявлены особенности становления и развития мотивации достижения в подростковом возрасте. Обосновано, что мотивация достижений личности – это комплексное направление психологических исследований, целью которого является выявление и объяснение сложной системы детерминации и самодетерминации успешности деятельности.

Раскрыто определенную в процессе эмпирических исследований специфику мотивации достижения подростка, обусловленную как совокупностью взаимосвязанных личностных параметров, так и условиями среды.

Ключевые слова: мотивация достижений, успех, избегание неудач, личностное развитие, тревожность, уровень субъективного контроля.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблема мотивації, мотивів поведінки та діяльності є однією із найважливіших у психології. Мотивація, будучи стрижнем психології особистості, обумовлює особливості і поведінки, і діяльності особистості.

Будь-яка діяльність здійснюється внаслідок якогось внутрішнього імпульсу (потреби) і заради деякої зовнішньої стосовно неї цінності. Ці відношення утворюють два полюси мотиваційної системи.

Одним із важливих видів мотивації людини є мотив досягнень. Американські психологи Д. Аткінсон [17] і Д. Макклелланд [10] виділяють два типи мотивації досягнень: мотивацію успіху та мотивацію уникнення невдач. Мотивація успіху носить позитивний характер, оскільки за такої мотивації діяльність людини спрямована на досягнення конструктивних, позитивних результатів. Мотивацію уникнення невдач відносять до негативної сфери, оскільки за цього типу мотивації людина, перш за все, намагається уникнути поразки і думає, як запобігти невдачі.

В основі мотивації досягнень лежать емоційні переживання, пов'язані із соціальним прийняттям успіхів, які досягаються особистістю. Мотив досягнень – це прагнення розвивати свої здібності і вміння та підтримувати їх на якомога вищому рівні (Х. Хекгаузен). Мотив досягнень був визначений Г. Мюресем як «стійка особистісна риса». Отже, знаючи мотиви, що спонукають людину до активності, можна цілеспрямовано впливати на організацію її діяльності та поведінку.

Виходячи з цього, знання факторів, що обумовлюють становлення певного типу мотивації, досягнення особистості набуває великого значення для практики оптимізації та управління процесом особистісного зростання. Вивчення цієї проблеми є найактуальнішою у підлітковому віці, який є сенситивним періодом для формування мотиваційної системи особистості.

Об'єктом дослідження є мотивація досягнень у підлітковому віці.

Предметом дослідження є взаємозв'язок емоційно-вольової сфери та мотивації досягнень у підлітків.

Метою статі є дослідження психологічних особливостей розвитку мотивації досягнень у підлітковому віці.

Аналіз досліджень і публікацій. Складність і багатоаспектність проблеми мотивації обумовлює множинність підходів до розуміння її сутності, природи, структури, а також до методів її вивчення.

Основним методологічним принципом, що визначає дослідження мотиваційної сфери особистості, є положення про єдність динамічної (енергетичної) і змістовно-значеннєвої сторін мотивації. Активна розробка цього принципу пов'язана з дослідженням таких проблем, як система відносин людини (В.М.

Мясищев), співвідношення змісту і значення (О.М. Леонтьєв), інтеграція спонукань і їхній значеннєвий контекст (С.Л. Рубінштейн), спрямованість особистості і динаміка поведінки (Л.І. Божович, В.Є. Чудновський), орієнтування у діяльності (П.Я. Гальперін) і т.ін. [6, 11, 12, 14 та ін.].

Проблемам мотивації та мотивів присвячено досить велику кількість монографій, більшість із яких має фундаментальний, хрестоматійний характер (Дж. Аткинсон [17], В. Г. Асєєв [1], В. Вілюнас [3], Є. П. Ільїн [5], О. М. Леонтьєв [8], Д. О. Леонтьєв [7], М. Ш. Магомед-Емінов [9], Ж. Ньюттен [13], Х. Хекгаузен [16], Д. Макклелланд [10] та ін.)

Наявність великої кількості літератури з проблем мотивації та мотивів супроводжується різноманітністю поглядів на їхню природу та труднощами їхнього узагальнення і систематизації. Складність полягає в тому, як відмічає Б. Ф. Ломов, що в мотивах і цілях найбільше проявляється системний характер психічного, вони виступають як інтегральні форми психічного відображення.

Трактування "мотиву" співвідносить це поняття або з потребою (Ж. Ньюттен, А. Маслоу), або з переживанням цієї потреби і її задоволенням (С.Л. Рубінштейн), або з предметом потреби. Так, у контексті теорії діяльності О.М. Леонтьєва термін "мотив" вживається не для "позначення переживання потреби, але як те об'єктивне, що означає, у чому ця потреба конкретизується в даних умовах і на що направляється діяльність, на те, що її спонукує".

Виклад основного матеріалу. Мотивація досягнення – це прагнення людини досягати значних результатів, успіхів у діяльності [4].

Прагнення досягти успіху, високих результатів у діяльності свідчить про наявність у суб'єкта сильної мотивації досягнення. Для когось досягнення успіхів у діяльності є дуже значущим, для інших – менш важливим. Про суб'єкта з сильним мотивом досягнення кажуть, що він: наполегливий у досягненні мети; не задовольняється отриманим результатом; що б не робив, намагається це виконати краще, ніж раніше; для нього головне в житті – це переживання радості успіху внаслідок досягнення високих результатів; схильний ставити віддалені цілі; не задовольняється нескладним завданням і легко досяжними цілями; захоплюється роботою, досягаючи дедалі нових і нових цілей, відчуваючи радість успіху. Успіх у діяльності, як відомо, залежить не тільки від здібностей людини, а й від прагнення досягти мети, від цілеспрямованої й наполегливої праці.

Мотив досягнення – це загальна, відносно стійка риса особистості, яка складається з двох протилежних мотиваційних тенденцій: *прагнення до успіху та уникнення невдачі*. Високий рівень мотивації досягнення означає, що в людини переважає прагнення до успіху; низький рівень мотивації свідчить, навпаки, що домінує прагнення уникнення невдачі.

Д. Макклелланд [10], аналізуючи умови формування мотивації досягнення, об'єднав основні формальні впливи в чотири групи: формування синдрому досягнення (переваги в людини прагнення до успіху над прагненням уникнути неуспіху); самоаналіз; формування прагнення та навичок ставити перед собою високі, але адекватні цілі; міжособистісна підтримка.

Мотив досягнення є відносно стійким атрибутом особистості. Однак він є і динамічним утворенням та починає діяти у взаємодії з ситуативними факторами, такими, як цінність і ймовірність досягнення успіху в певній сфері діяльності [15].

Мотивація досягнення охоплює не лише мотиви досягнення, а й ситуативні чинники (цінність, імовірність досягнення успіху, складність завдання тощо). Отже, мотив досягнення є лише одним із складників мотивації досягнення. Мотивація досягнення визначається і стійкими атрибутами особистості (мотивом досягнення), і ситуативними факторами (шанси на успіх, цінність діяльності тощо) [4]. Від того, наскільки людина впевнена в успіху, залежить мотивація її діяльності. Чим більше людина сподівається на успіх, тим більше зусиль вона схильна докладати, тим сильнішою буде її мотивація досягнення.

Серед факторів, що впливають на очікування успіху, важливе місце посідають такі: уявлення про здібності (суб'єктивна оцінка своїх здібностей), що формується на основі успіхів і невдач у минулому; суб'єктивна складність завдання (оцінка сприятливості ситуації). Наприклад, актуалізація своїх здібностей може підвищити віру в ефективність власної діяльності. Коли людина усвідомлює наявність у себе здібностей, що можуть забезпечити успіх, це позитивно відображається на її впевненості в успішності власних дій [3].

Суб'єктивна цінність та привабливість успіху в певній діяльності – ще один важливий фактор мотивації досягнення (прагнення до успіху).

Одним із факторів, що призводить до невдачі, може бути необґрунтований оптимізм у прийнятті рішень. Люди надто часто переоцінюють власні шанси досягти цілей. Таким чином суб'єкт збільшує мотивацію до сміливих ризикованих дій, але водночас блокує раціональну оцінку можливостей і об'єктивних умов. Врахування умов – це не тільки аналіз того, що відбувається тепер, а й передбачення ситуацій, які можуть виникнути в майбутньому. Уміння передбачити те, що може статися, оцінити ймовірність досягнення мети – ось ключі до успіху [12].

Реакції людей на невдачу бувають різноманітніші, ніж реакції на успіх. Вони можуть бути конструктивними та деструктивними, раціональними та емоційними, нормальними та патологічними. Проаналізуємо деякі з них детальніше. Конструктивна реакція на невдачу передбачає, що невдача не знижує мотивації, а навпаки, посилює її.

Психологічний захист як реакція на невдачу оберігає, звісно, психіку від зайвих перевантажень і хвилювань, підтримує самооцінку на належному рівні. Але така втеча від невдачі не є конструктивним вирішенням проблеми. Захисні механізми посилюють почуття самоцінності, у деяких людей можуть навіть підтримувати мотивацію на належному рівні, однак їхня роль обмежена і часто негативна (А. Фрейд). Захисні реакції (витіснення, раціоналізація тощо) – теж недостатньо ефективна форма реакції на невдачу. Замість того, щоб усвідомити причини поразки, свої слабкості, людина захищає власне «Я» [4].

Дослідження Ф.Б. Березіна показали залежність між характером мотивації досягнення і вибором поведінкових стратегій, рішенням різної складності

завдань ефективної поведінки в ситуаціях з невизначеним результатом, а також можливість застосування концепції мотивації досягнення до дослідження процесу адаптації в умовах зміни середовища [2].

Підлітковий шкільний вік сприятливий для розвитку мотивацій досягнення успіхів у навчанні, трудовій, ігровій діяльності дітей. Надалі цей мотив стає досить стійким, домінує над мотивом уникнення невдач, прискорює розвиток різноманітних здібностей підлітка.

На мотивацію досягнення успіху впливають такі особистісні якості, як самооцінка, рівень домагань тощо. В свою чергу, на рівень домагань підлітка також впливає визнання його можливостей і значущими іншими, і собою. Адекватна самооцінка і рівень домагань дають підліткові змогу ставити перед собою завдання, брати на себе обов'язки, які за складністю відповідають його особистісним можливостям і здібностям.

Зміцнює мотив досягнення успіхів усвідомлення підлітком своїх здібностей і можливостей, а на основі цього – віри в свої сили.

Важливим чинником активності є реальний ступінь впливу власної діяльності на минулі події. Зокрема, усвідомлення зв'язку між власними діями і наслідками відображено у виділенні «інтернальності – екстернальності» (внутрішнього – зовнішнього локусів контролю).

Виклад методики і результатів досліджень. Дослідження проводилось серед учнів 7-8 класів закладів середньої освіти м. Києва. В дослідженні взяли участь 76 підлітків. Було використано такі психодіагностичні методики: опитувальник МУН А. Реана – для визначення мотивації успіху і уникнення невдач; тест шкільної тривожності Філіпса, призначений для вивчення рівня і характеру тривожності; методика діагностики рівня суб'єктивного контролю (РСК) Дж. Роттера

Отримані результати дослідження мотивації досягнень дозволили виділити три групи учнів залежно від виявленого в них характеру мотивації досягнень: першу групу склали учні, в яких характер мотивації досягнень має яскраво виражений полюс уникнення невдач, таких виявилось 15% від загальної кількості учнів; у другій групі учнів мотиваційний полюс яскраво не виражений, таких виявилось 23%; до третьої групи увійшли учні з яскраво вираженою мотивацією успіху, таких було 62%.

Показники різних проявів шкільної тривожності у досліджуваних залежно від характеру мотивації досягнень представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Тривожність підлітків з різним характером мотивації досягнень

№ гру	Мо-ти-вац-ія	Види шкільної тривожності за Філіпсом (у %)
-------	--------------	--

		Загальна тривожність дитини	Загальна тривожність у школі	Переживання соціального стресу	Фрустрація потреби у досягненні успіху	Страх самовираження	Страх ситуації перевірки знань	Страх невідповідності сподіванням оточення в %	Низький фізіологічний опір стресу	Проблеми і страх у ситуаціях з учителями
1	Уникнення невдач	65,7	64,8	65,8	57,7	75,0	87,5	75,0	60,0	65,6
2	Яскраво не виражена	35,4	28,0	28,8	43,6	38,9	49,4	73,3	20,0	50,0
3	На успіх	30,5	22,2	36,9	36,1	38,5	35,4	35,0	22,5	32,0

Із представлених у таблиці середніх значень рівня загальної тривожності підлітків у виділених за характером мотивації досягнень групах, видно, що для першої групи учнів з мотивацією уникнення невдач характерний підвищений рівень загальної тривожності – 65,7%, у другій групі – з невираженою мотивацією – рівень тривожності становить 35,4%, а в третій групі – з вираженою мотивацією досягнень на успіх – рівень тривожності низький і становить 30,5%.

Аналіз даних за іншими показниками тривожності показав, що в першій групі дуже високі значення мають такі показники, як страх перевірки знань, який пов'язаний з негативним ставленням і дуже сильними переживаннями тривоги учнями під час публічної перевірки їхніх знань, досягнень та можливостей; у другій групі цей показник наближається до 50%, що теж свідчить про підвищену тривожність; в учнів з мотивацією досягнень на успіх показник тривожності 35,4%, що свідчить про усвідомлення ними своїх можливостей, а на основі цього – віру в свої сили.

Високими в першій та другій групах досліджуваних виявилися показники страху невідповідності очікуванням оточення, який показує їхню орієнтацію на значущість інших в оцінюванні результатів, вчинків і думок. Тобто для підлітка важливе значення має оцінка друзями його особистих якостей. В очах товаришів підлітки прагнуть заслужити повагу і визнання, мати авторитет.

У другій та третій групах спостерігаємо майже однакові показники на рівні 40% за таким чинником, як страх самовираження; у першій групі цей показник є досить високим – 75%, це свідчить про те, що мотивація уникнення невдач в учнів супроводжується негативними емоційними переживаннями, пов'язаними із потребою саморозкриття та самопрезентації.

Проаналізувавши середній рівень та характер тривожності в кожній групі підлітків залежно від типу мотивації досягнень, можемо зробити висновок, що в групі підлітків з мотивацією на уникнення невдач спостерігається підвищена загальна тривожність – 65,7%; за рештою синдромів тривожність перевищує 50%, а за такими показниками, як страх самовираження, страх невідповідності сподіванням оточення – висока у 75% осіб і дуже висока – у 87,5% – за показником страху перевірки знань. Для другої групи учнів, мотивація досягнень у

яких не виражена, загальний рівень тривожності нижче 35,4%; за іншими показниками нижче 50% і лише страх невідповідності сподіванням оточення становить 73,3%, що свідчить про важливе значення для цієї групи, як і для попередньої, оцінка їхніх результатів, здібностей, вчинків та думок іншими, насамперед, однолітками.

У підлітків з мотивацією досягнень на успіх, яких у нашому дослідженні виявилось понад 60%, загальна тривожність склала 30,5%, а показники за всіма іншими чинниками склали від 22,2% до 38,5%, що свідчить про незначні прояви тривожності в цій групі.

Таким чином, ми отримали високий рівень тривожності у групі з мотивацією уникнення невдач, середній рівень – серед учнів з не вираженим мотиваційним полюсом і низькі прояви тривожності в групі учнів з мотивацією досягнення успіху.

Для перевірки наявності залежності між загальним рівнем тривожності та характером мотивації досягнень ми здійснили кореляційний аналіз, за допомогою статистичного пакету SPSS. Було виявлено негативні кореляційні зв'язки між показниками мотивації досягнень та загальною тривожністю учнів ($r = -0,58^{**}$), та за такими параметрами як: тривожність у школі ($r = -0,48^*$), страх невідповідності очікуванням оточення ($r = -0,69^{**}$), проблеми і страх у стосунках з учителями ($r = -0,45^*$). За іншими параметрами не виявлено значущих кореляційних зв'язків.

Наступним кроком в процесі аналізу результатів емпіричного дослідження стало з'ясування наявності залежності між мотивацією досягнень та локусом контролю підлітків.

Із наведених у таблиці 2 даних видно, що у групі підлітків із мотивацією досягнень на уникнення невдач низькі показники за шкалою загальної інтернальності (4,0), що відповідає низькому рівню суб'єктивного контролю. Такі підлітки не бачать зв'язку між своїми діями та значущими для них подіями, не вважають себе здатними контролювати цей зв'язок і вважають, що більшість подій та вчинків є результатом випадку або дії інших людей.

За шкалою інтернальності в сфері невдач середній показник у цій групі ще нижчий – 3,8, що свідчить про те, що учні схильні приписувати відповідальність за негативні події в їхньому житті іншим і вважають ці події результатом дії невдачі.

Для підлітків з мотивацією досягнення на успіх характерні вищі показники майже за всіма шкалами, особливо це видно за шкалою інтернальності у сфері досягнень, високий рівень суб'єктивного контролю над емоційно позитивними подіями та ситуаціями свідчить про те, що на їхню думку, вони самі досягли успіхів у своєму житті і здатні на подальше досягнення хороших результатів. Вони не приписують свої успіхи і досягнення зовнішнім обставинам. У цієї групи підлітків досить високий показник – 6,3 – за шкалою інтернальності в сфері міжособистісних стосунків, що свідчить про здатність контролювати свої формальні та неформальні взаємини з іншими людьми, викликати до себе повагу та симпатію.

Локус контролю підлітків з різними показниками мотивації досягнень

№ групи	Мотивація досягнень	Локус контроль						
		Загальна інтернальність I _з	Інтернальність в сфері досягнень I _д	Інтернальність в сфері невдач I _н	Інтернальність в сфері сімейних відносин I _с	Інтернальність в сфері трудових відносин I _т	Інтернальність в міжособистісних відносин I _м	Інтернальність у відношенні до здоров'я I _{зд}
1	Уникнення невдач	4,0	4,3	3,8	4,0	3,8	4,8	6,0
2	Яскраво не виражена	4,0	5,2	4,8	4,2	4,0	5,8	5,5
3	На успіх	5,9	6,7	5,8	4,8	4,7	6,3	5,9

У групі, де мотиваційний полюс яскраво не визначений, показники за шкалою інтернальності в сфері досягнення і в сфері міжособистісних взаємин вищі, ніж у першій групі але нижчі, ніж у третій групі, характер мотивації досягнень якої спрямований на успіх.

Кореляційний аналіз показників мотивації досягнень та локусу контролю підлітків дозволив виявити значущі кореляційні зв'язки між загальною інтернальністю та мотивацією досягнень ($r = 0,64^{**}$). Можна зробити висновок, що підліткам з інтернальним локусом контролю притаманна мотивація досягнення успіху. Цей висновок підтверджують одержані коефіцієнти кореляції між інтернальністю у сфері досягнень ($r = 0,59^{**}$) і інтернальності у сфері невдач ($r = 0,49^*$). Серед інших шкал опитувальника РСК (локус контролю) не виявлено значущих кореляційних зв'язків.

Отже, підлітки з інтернальним локусом контролю схильні вбачати «джерело управління» своїм життям у самих собі. Ті ж, кому притаманні екстернальний локус контролю, вбачають «джерело управління» своїм життям у зовнішньому середовищі.

Рівень суб'єктивного контролю пов'язаний з відчуттям людиною своєї сили, поваги до себе, відповідальності за події, які з нею трапляються, з самостійністю особистості.

Висновки. Аналіз проблеми свідчить про те, що мотивація досягнень особистості – це комплексний напрям психологічних досліджень, метою якого є виявлення і пояснення складної системи детермінації та самодетермінації успішності діяльності.

Мотивація досягнення охоплює не лише мотиви досягнення, а й ситуативні чинники (цінність, імовірність досягнення успіху, складність завдання тощо). Психологічною основою мотивації досягнення є прагнення розвивати свої здібності і вміння та підтримувати їх на якомога вищому рівні.

Специфіка мотивації досягнення підлітка зумовлена і сукупністю взаємо-

пов'язаних особистісних параметрів, і умовами середовища.

Встановлено, що підґрунтям мотивації досягнень підлітків є емоційні переживання, пов'язані із соціальним прийняттям успіхів. У підлітків з мотивацією на уникнення невдач спостерігається підвищена загальна тривожність, зумовлена такими чинниками, як страх самовираження, страх невідповідності сподіванням оточення, високий страх перевірки знань. Ці учні характеризуються нерішучістю, соромляться відповідати перед учнями класу, бояться заплутатися у виконанні завдань, викликати сміх оточення. Низький рівень тривожності виявлено у підлітків з вираженою мотивацією досягнень на успіх. У підлітків з мотивацією досягнення на успіх виявлено вищий рівень суб'єктивного контролю над емоційно позитивними подіями та ситуаціями, що свідчить про можливість досягнення успіхів у своєму житті і хороших результатів діяльності.

Перспектива подальших досліджень полягає у комплексному вивченні факторів становлення і розвитку мотивації досягнень на різних вікових етапах.

Список використаних джерел

1. Асеев В.Г. Личность и значимость побуждений / В. Г. Асеев. – М.: ИП РАН, 1993. – 224 с.
2. Березин Ф. Б. Психическая и психофизиологическая адаптация человека / Ф. Б. Березин. – Л.: Наука, 1988. – 270 с.
3. Вилюнас В. Психология развития мотивации / В. Вилюнас. – СПб.: Речь, 2006. – 458 с.
4. Занюк С. Психология мотивации / С. Занюк. – К.: Эльга-Н; Ника-Центр, 2001. – 352 с.
5. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е.П. Ильин.– СПб.: Питер, 2004. – 509 с.
6. Леонтьев Д.А. Системно-смысловая природа и функции мотива / Д.А. Леонтьев // Вестник Моск. Ун-та. Сер. 14. Психология. – 1993. – №2. – С. 3-14.
7. Леонтьев Д.А. Самореализация и сущностные силы человека / Д.А. Леонтьев // Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии / под ред. Д.А. Леонтьева, В.Г. Щур. – М. : Смысл, 1997. – С. 156-176.
8. Леонтьев, А.Н. Потребности, мотивы и эмоции / А.Н. Леонтьев // Психология эмоций / под ред. В.К. Вилюнаса, Ю.Б. Гиппенрейтер. – М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1984. – С. 162-171.
9. Магомет-Еминов М.Ш. Деятельностно-смысловой подход к психологической трансформации личности: автореф. дис. на соиск. науч. степени докт. психол. наук: спец. 19.00.01 / М.Ш. Магомет-Еминов. – М., 2009. – 38 с.
10. Макклелланд Д. Мотивация человека / Д. Макклелланд. – СПб.: Питер, 2007. – 672 с.
11. Маркова А.К. Формирование мотивации учения: кн. для учителя / А.К. Маркова, Т.А. Матис, А.Б.Орлов. – М.: Просвещение, 1990. – 192 с.

12. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – 3-е изд. – СПб.: Питер, 2008. – 352 с.
13. Нюттен Ж. Мотивация, действие и перспектива будущего / Жозеф Нюттен; под ред. Д.А. Леонтьева. – М.: Смысл, 2004. – 608 с.
14. Патяева Е.Ю. Ситуативное развитие и уровни мотивации / Е.Ю. Патяева // Вестник Моск. Ун-та. – Сер.14, Психология. – 1983. – №4. – С. 23-33.
15. Сердюк Л.З. Психологія мотивації учіння майбутніх фахівців: системно-синергетичний підхід / Л.З. Сердюк. – К.: Університет «Україна», 2012. – 323 с.
16. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность / Х. Хекхаузен; пер. с англ. – СПб.: Питер; М.: Смысл, 2003. – 860 с.
17. Atkinson, J.M. An introduction to motivation / J.M. Atkinson. – N.Y. : van Nostrand, 1964. – 344 p.
18. Bandura, A. Self-Efficacy Mechanism in Human Agency / A.Bandura // American psychologist, 1982, –Vol. 37, – No. 2, – P. 122-147.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Aseev V.G. Lichnost' i znachimost' pobuzhdenij / V. G. Aseev. – М.: IP RAN, 1993. – 224 s.
2. Berezin F. B. Psihicheskaja i psihofiziologicheskaja adaptacija cheloveka / F. B. Berezin. – L.: Nauka, 1988. – 270 s.
3. Viljunas V. Psihologija razvitija motivacii / V. Viljunas. – SPb.: Rech', 2006. – 458 s.
4. Zanjuk S. Psihologija motivacii / S. Zanjuk. – К.: JEl'ga-N; Nika-Centr, 2001. – 352 s.
5. Il'in E. P. Motivacija i motivy / E.P. Il'in.– SPb.: Piter, 2004. – 509 s.
6. Leont'ev D.A. Sistemno-smyslovaja priroda i funkcii motiva / D.A. Leont'ev // Vestnik Mosk. Un-ta. Ser. 14. Psihologija. – 1993. – №2. – S. 3-14.
7. Leont'ev D.A. Samorealizacija i sushhnostnye sily cheloveka / D.A. Leont'ev // Psihologija s chelovecheskim licom: gumanisticheskaja perspektiva v postsovetsoj psihologii / pod red. D.A. Leont'eva, V.G. SHHur. – М. : Smysl, 1997. – S. 156-176.
8. Leont'ev, A.N. Potrebnosti, motivy i jemocii / A.N. Leont'ev // Psihologija jemocij / pod red. V.K. Viljunasa, JU.B. Gippenrejter. – М.: Izd-vo Mosk. Un-ta, 1984. – S. 162-171.
9. Magomet-Eminov M.SH. Dejatel'nostno-smyslovoj podhod k psihologicheskoj transformacii lichnosti: avtoref. dis. na soisk. nauch. stepeni dokt. psihol. nauk: spec. 19.00.01 / M.SH. Magomet-Eminov. – М., 2009. – 38 s.
10. Makklelland D. Motivacija cheloveka / D.Makklelland. SPb.: Piter, 2007.- 672 s.
11. Markova A.K. Formirovanie motivacii uchenija: kn. dlja uchitelja / A.K. Markova, T.A. Matis, A.B.Orlov. – М.: Prosveshhenie, 1990. – 192 s.
12. Maslou A. Motivacija i lichnost' / A. Maslou. □ 3-e izd. □- SPb.: Piter, 2008. □- 352 s.

13. Njuten ZH. Motivacija, dejstvie i perspektiva budushhego / ZHozef Njuten; pod red. D.A. Leont'eva. – M.: Smysl, 2004. – 608 s.
14. Patjaeva E.JU. Situativnoe razvitie i urovni motivacii / E.JU. Patjaeva // Vestnik Mosk. Un-ta. – Ser.14, Psihologija. – 1983. – №4. – S. 23-33.
15. Serdjuk L.Z. Psihologija motivacii uchinnja majbutnih fahivciv: sistemno-sinergetichnij pidhid / L.Z. Serdjuk. – K.: Universitet «Ukraïna», 2012. – 323 s.
16. Hekhauzen, X. Motivacija i dejatel'nost' / X. Hekhauzen; per. s angl. – SPb.: Piter; M.: Smysl, 2003. – 860 s.
17. Atkinson, J.M. An introduction to motivation / J.M. Atkinson. – N.Y. : van Nostrand, 1964. – 344 r.
18. Bandura, A. Self-Efficacy Mechanism in Human Agency / A.Bandura // American psychologist, 1982, –Vol. 37, – No. 2, – P. 122-147.

Zaviriukha V.V. Psychological characteristics of achievement motivation development at adolescence. The article reveals characteristics of the achievement motivation, its mediation by personal parameters at different levels of its formation. The peculiarities of formation and development of the achievement motivation at adolescence are discussed. The article substantiates that the achievements motivation is a complex direction of psychological researches having the purpose to identify and explain a complex system of determinants and self-determinants of successful activities. The achievement motivation involves not only the motives of achievement, but also the situational factors (a value and probability of success, task complexity, etc.). The psychological basis for achievement motivation is the desire to develop one's own abilities and to maintain them at the highest possible level.

On the base of the empirical research, the article reveals the specificity of adolescents' achievement motivation, determined by a set of interrelated personal parameters and environmental conditions.

The article determines that adolescents' achievement motivation is based on emotional experiences associated with the social acceptance of success. Adolescents having motivation to avoid failures show increased general anxiety due to such factors as fear of self-expression, fear not to meet expectations of their entourage, high fear of knowledge testing. Such students show hesitations, they are too shy to answer before their classmates, are afraid to be lost by doing tasks, raise laughter. Adolescents having a strong motivation for success show low levels of anxiety. Adolescents having a motivation for success have a higher level of subjective control over emotionally positive events and situations, which indicates their ability to achieve success in their lives and good performance.

Key words: achievement motivation, success, avoidance of failures, personal development, anxiety, level of subjective control.